

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Інститут відшкодування моральної шкоди з'явився порівняно недавно і наразі перебуває на етапі розвитку, поступово наближаючись до міжнародних стандартів. Радянська правова доктрина не допускала відшкодування в грошовому чи іншому матеріальному еквіваленті моральної шкоди, заподіяної людині різного роду деліктами, чим ігнорувався світовий досвід захисту честі та гідності. Вперше цей інститут був введений у 1993 році, внесенням поправок до ЦК УРСР, які закріплювали правило: моральна (немайнова) шкода, заподіяна громадянину або організації діянням іншої особи, яка порушила їхні законні права, відшкодовується нею в грошовій або іншій матеріальній формі за рішенням суду, незалежно від відшкодування майнової шкоди (ст. 440-1 ЦК УРСР). Це було значним кроком на шляху до оновлення, гуманізації законодавства.

На сьогодні право громадянина на відшкодування моральної шкоди передбачено Конституцією України, Цивільним кодексом, Кодексом законів про працю, законами «Про захист прав споживачів» від 12. 09. 93 р., «Про інформацію» від 02. 10. 92 р., та іншими нормативно – правовим актами.

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) не містить визначення поняття «моральна шкода», проте пропонує вичерпний перелік у чому вона полягає: «...у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи...» та критерії оцінки: «... розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення...» (ст. 23 ЦК України).

Вирішуючи питання про визначення моральної шкоди, суд спочатку має встановити чотири загальні умови правової відповідальності, наявність яких передбачає виникнення зобов'язання щодо призначення відшкодування – до них належить факт заподіяння потерпілому моральної шкоди, протиправність дій особи, яка її заподіяла, причинний зв'язок між діями і наслідками, вина. Це є підготовчим етапом.

При визначенні розміру моральної шкоди суд також може призначити судову психологічну експертизу, на основі результатів якої, керуючись принципами розумності і справедливості, визначає розмір моральної шкоди. Проведення експертизи дозволяє мінімізувати суб'єктивний фактор, процес проведення судової психологічної експертизи хоч і досить складний та тривалий, але дієвий та ефективний, та чітко регламентований законодавством. Проте, призначення у кожному разі судово-психологічної експертизи пов'язано з певними труднощами, а саме – проведення експертизи потребує додаткових матеріальних затрат, а також це затягує розгляд справи.

Розмір відшкодування моральної шкоди може бути визначений за переконанням суду, сформованого ним виходячи з розумної оцінки фактичних обставин справи. Хоча при визначенні розміру використовуються морально-правові критерії, не обов'язково в кожному випадку звертатися до здобутків психології. Проведення судово-психологічної експертизи можливе за бажанням однієї з сторін, або за рішенням суду при наявності труднощів визначення розміру відшкодування. Висновок експерта є одним із доказів і досліджується нарівні з іншими.

При визначенні розміру моральної шкоди суд курується положеннями норми ст. 23 ЦК України, які є, на нашу думку, застарілим та таким, що призводить до непослідовностей у

прийнятих рішеннях, а саме положення про врахування глибини фізичних і психологічних страждань. Встановлено, що моральна шкода взагалі не підлягає компенсації, її можна лише намагатися відшкодувати. Крім того, варто надавати перевагу об'єктивним, а не суб'єктивним факторам. Тобто, при визначенні розміру моральної шкоди варто керуватися тим, як саме середньостатистична людина того ж віку, соціального та майнового стану зреагувала б, яку глибину страждань відчула б при вчиненні даного делікту.

Пропонуємо внести зміни у ч. 3 ст. 23 ЦК України і викласти її у такій редакції: «... розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань середньостатистичної людини того ж віку, соціального та майнового стану, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення...».

Список використаної літератури:

1. Агафонов С. І. Особливості відшкодування моральної шкоди за законодавством України / Агафонов С. І. // Юститіан: видавнича організація, - Електронний ресурс <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2698>
2. Антосик С. М., Кокун О. М. Відшкодування моральної шкоди: психологічні аспекти // Адвокат. – 1996. - №4.
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» Із змінами, внесеними згідно з Постановами Пленуму Верховного суду N 5 від 25.05.2001 , N 1 від 27.02.2009. // Відомості Верховної ради України. – 1995. - №4.
4. Президія Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням моральної шкоди» // Відомості Верховної ради України. - 1996. - № 02-5/95
5. Шимон С. І. Про розмір відшкодування моральної шкоди // Право України. – 1998. - №12.
6. Эрделевский А. О. О размере возмещения морального вреда // Российская юстиция. – 1994. - №10.
7. Наказ Міністерства юстиції України « Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 р. №53/5 // Відомості Верховної ради України. – 1998. - №53/5.